

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені І.І. МЕЧНИКОВА
ГЕОЛОГО-ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ГЕОГРАФІЇ І ТУРИЗМУ

МОЛОДІЖНИЙ ТА НАВЧАЛЬНИЙ ТУРИЗМ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої
освіти спеціальності 242 «Туризм»

ОДЕСА
ОНУ
2023

УДК 338.48-2-053.6(072)

M754

Укладачі:

С.Б. Куделіна, старший викладач кафедри економічної та соціальної географії і туризму

О.І. Ніколаєва, кандидат географічних наук, старший викладач кафедри економічної та соціальної географії і туризму

Рецензенти:

З.В. Приходько, кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії і туризму Одеського національного університету імені І. І. Мечникова;

О.Б. Муркалов, кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії, природокористування і геоінформаційних технологій Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

Рекомендовано вченою радою геолого-географічного факультету

ОНУ імені І. І. Мечникова.

Протокол № 1 від 30 серпня 2023 р.

M754

Молодіжний та навчальний туризм: методичні вказівки для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 242 «Туризм» / укладачі С.Б. Куделіна, О.І. Ніколаєва. - Одеса, 2023. – 36 с.

Методичні вказівки розроблені для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 242 «Туризм» відповідно до освітньо-професійної програми «Туризм». В методичних вказівках викладено зміст навчальної дисципліни за розділами та темами, завдання для підготовки до практичних занять, методичні вказівки до виконання самостійної роботи, методичні вказівки до виконання індивідуальних робіт, питання до підсумкового контролю та список рекомендованої літератури, статистична інформація для практичних робіт.

УДК 338.48-2-053.6(072)

© Куделіна С.Б., Ніколаєва О.І., 2023

© Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2023

ЗМІСТ

Вступ.....	4
1. Зміст навчальної дисципліни.....	6
2. Завдання для підготовки до практичних занять.....	8
3. Методичні вказівки до виконання самостійної роботи.....	13
4. Методичні вказівки до виконання індивідуальних робіт.....	16
5. Питання для поточного та періодичного контролю...	18
Рекомендована література.....	20
Додатки.....	24

ВСТУП

Вивчення навчальної дисципліни «Молодіжний та навчальний туризм» базується на відповідному рівні загальних знань та навичок, які отримані при засвоєнні студентами загальнонаукових, гуманітарних та спеціальних дисциплін.

Метою навчальної дисципліни «Молодіжний та навчальний туризм» є формування системи знань про сутність та особливості молодіжного туризму, способи його організації; формування необхідних навичок для практичної роботи з організації молодіжної туристської діяльності; отримання базових знань про сутність, особливості та роль навчального туризму в сучасній економіці.

Завдання дисципліни:

- сформувати уявлення та отримати знання про сутність та особливості молодіжного туризму, способи його організації;
- ознайомити студентів з основними принципами та підходами до організації молодіжного туризму, його основними формами;
- отримати досвід організації основних форм молодіжного туризму;
- отримати досвід організації навчального туризму;
- отримати досвід аналізу організації туристських заходів молоді.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей**:

а) загальних (ЗК):

К06. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел

К07. Здатність працювати в міжнародному контексті

б) спеціальні (фахові, предметні):

К19. Розуміння сучасних тенденцій і регіональних пріоритетів розвитку туризму в цілому та окремих його форм і видів

К20. Розуміння процесів організації туристичних подорожей і комплексного туристичного обслуговування (готельного, ресторанного, транспортного, екскурсійного, рекреаційного)

К23. Здатність забезпечувати безпеку туристів у звичайних та складних форс-мажорних обставинах

Програмні результати навчання (ПРН):

ПР02. Знати, розуміти і вміти використовувати на практиці базові поняття з теорії туризму, організації туристичного процесу та туристичної діяльності суб'єктів ринку туристичних послуг, а також світоглядних та суміжних наук.

ПРО3. Знати і розуміти основні форми і види туризму, їх поділ.

ПРО6. Застосовувати у практичній діяльності принципи і методи організації та технології обслуговування туристів.

Очікувані результати навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- поняття, історію молодіжного туризму;
- особливості та специфіку молодіжного туризму;
- особливості безпеки дитячого та молодіжного туризму;
- особливості забезпечення туристської підготовки;
- навички організації та проведення молодіжних турів;
- технології розвитку соціальної активності молоді;
- сутність навчального туризму, його історію та місце в освітніх потребах і можливостях.

вміти:

- аналізувати актуальні педагогічні задачі й ситуації в організації молодіжного туризму;
- застосовувати на практиці технології організації та проведення туристських походів;
- виявляти проблеми розвитку молодіжного туризму;
- володіти навичками організації навчального туру;
- застосовувати отриманні знання на практиці.

1. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Змістовий модуль 1. Теоретичні та методологічні основи молодіжного та навчального туризму

Тема 1. Поняття і суть молодіжного та навчального туризму

Основні поняття і суть молодіжного та навчального туризму. Туризм як соціальне явище. Закон України про основи туристичної діяльності. Функції туризму: відновлювальна, розвиваюча, розважальна. Класифікації туризму. Специфіка та види молодіжного туризму. Комерційні та некомерційні організації у сфері туризму.

Суть навчального туризму. Зв'язок навчального туризму з іншими видами туризму. Види навчального туризму. Місце навчального туризму в сучасній системі освіти та в індустрії туризму.

Тема 2. Історія розвитку молодіжного та навчального туризму

Туризм і краєзнавство. Розвиток дитячо-юнацького туризму у 18 ст. Роботи П.Ф. Лесгафта, П.Ф. Каптерева, К.Д. Ушинського про дитячо-юнацький туризм. Історія розвитку дитячо-юнацького туризму у 19 ст. Перші масові екскурсії. Розвиток туризму у революційний період та в Радянський період часу. Сучасний стан розвитку молодіжного туризму. Історія розвитку молодіжного туризму в Україні.

Історія розвитку навчального туризму. Вітчизняний досвід навчального туризму. Міжнародний досвід навчального туризму.

Тема 3. Роль державних органів влади та громадських організацій у розвитку молодіжного туризму

Роль державних органів влади у розвитку молодіжного туризму. Міністерство освіти і науки, Міністерство культури та туризму, Міністерство у справах сім'ї, молоді та спорту.

Акціонерне товариство «Супутник-Україна» і молодіжний туризм. Історія діяльності БММТ «Супутник» у радянську добу.

Громадські організації та їх місце у молодіжному туризмі. Молодіжні громадські організації. Внесок громадських організацій у розвиток молодіжного туризму.

Змістовий модуль 2. Особливості, проблеми та перспективи молодіжного та дитячого туризму

Тема 4. Особливості молодіжного туризму

Студентський та молодіжний туризм – туристський сектор, що динамічно розвивається. Міжнародне Студентське Посвідчення ISIC. Транспортне

забезпечення молодіжного туризму. Особливості вибору засобів розміщення при організації молодіжного туризму.

Тема 5. Організація та проведення туристського походу

Етапи організації туристичного походу з дітьми та молоддю: відбір виду туристичного походу, комплектування групи, постановка цілей походу і вибір маршруту, підготовка групи до походу, проведення походу, дотримання та забезпечення заходів безпеки в туристичному поході.

Тема 6. Система забезпечення туристичної підготовки

Підбір та підготовка спорядження, організація харчування. Матеріально-технічне забезпечення туристських походів. Медичне забезпечення туристських заходів та гігієна туриста. Професійна підготовка в туризмі.

Тема 7. Особливості безпеки дитячого та молодіжного туризму

Фізична, тактична, технічна та спеціальна підготовка учасників та керівників походів; розвідка, розробка та обладнання туристичних маршрутів; матеріально-технічне та медичне забезпечення туристичних груп; організація туристських консультацій, перевірок та контролю, надання оперативної допомоги, проведення пошуково-рятувальних робіт.

Тема 8. Особливості навчального туризму. Діловий туризм

Навчальний туризм. Навчальні та освітні програми в Україні та за кордоном. Особливості ділового туризму.

Тема 9. Проблеми та перспективи розвитку дитячого, молодіжного та навчального туризму

Проблеми дитячого та молодіжного туризму: фінансова, законодавча, організаційно-правова складові. Шляхи вдосконалення туризму дітей та молоді: реконструкція дитячих оздоровчих таборів, баз, санаторіїв; розробка єдиної законодавчої бази, перехід на цілорічне обслуговування дитячих оздоровчих центрів, відпрацювання механізмів ціноутворення, залучення інвестицій.

Перспективи навчального туризму. Перспективи розвитку ділового туризму.

2. ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Завдання 1. Поняття і суть молодіжного та навчального туризму

При підготовці до заняття необхідно самостійно підібрати матеріал і розібратися в таких питаннях:

1. Туризм як соціально-економічне явище XX і XXI сторіччя.
2. Основні поняття і суть молодіжного та навчального туризму.
3. Значення туризму для розвитку економіки України.
4. Закон України про основи туристичної діяльності.
5. Функції туризму: відновлювальна, розвиваюча, розважальна.
6. Класифікації туризму. Специфіка та види молодіжного туризму.
7. Комерційні та некомерційні організації у сфері туризму.
8. Суть навчального туризму.
9. Види навчального туризму.
10. Місце навчального туризму в сучасній системі освіти та в індустрії туризму.

Завдання 2. Історія розвитку молодіжного та навчального туризму

При підготовці до заняття необхідно самостійно підібрати матеріал і розібратися в таких питаннях:

1. Туризм і краєзнавство.
2. Розвиток дитячо-юнацького туризму у 18 ст.
3. Роботи П.Ф. Лесгафта, П.Ф. Каптерева, К.Д. Ушинського про дитячо-юнацький туризм.
4. Історія розвитку дитячо-юнацького туризму у 19 ст.
5. Перші масові екскурсії.
6. Розвиток туризму у революційний період та в Радянський період часу.
7. Сучасний стан розвитку молодіжного туризму.
8. Історія розвитку молодіжного туризму в Україні.
9. Розвиток освітніх подорожей у світі та в Європі.
10. Радянський досвід організації освітнього туризму.
11. Сучасний стан розвитку освітнього туризму.
12. Вітчизняний та міжнародний досвід освітнього туризму.

Завдання № 3. Роль державних органів влади та громадських організацій у розвитку молодіжного туризму

При підготовці до заняття необхідно самостійно підібрати матеріал і розібратися в таких питаннях:

1. Роль державних органів влади у розвитку молодіжного туризму. Міністерство освіти і науки, Міністерство молоді та спорту.
2. Акціонерне товариство «Супутник-Україна» і молодіжний туризм. Історія діяльності БММТ «Супутник» у радянську добу.
3. Громадські організації та їх місце у молодіжному туризмі. Внесок громадських організацій у розвиток молодіжного туризму.
4. Молодіжні громадські організації.
5. Молодіжні міжнародні туристичні організації. Молодіжні туристичні організації України.

Завдання № 4. Особливості безпеки дитячого та молодіжного туризму

При підготовці до заняття необхідно самостійно підібрати матеріал і розібратися в таких питаннях:

1. Фізична, тактична, технічна та спеціальна підготовка учасників та керівників походів.
2. Розвідка, розробка та обладнання туристичних маршрутів.
3. Матеріально-технічне та медичне забезпечення туристичних груп.
4. Організація туристських консультацій, перевірок та контролю, надання оперативної допомоги, проведення пошуково-рятувальних робіт.
5. Дотримання та забезпечення заходів безпеки в туристичному поході.

Завдання № 5. Організація туристського походу. Організація туристських маршрутів для освітніх подорожей.

При підготовці до заняття необхідно самостійно підібрати матеріал і розібратися в таких питаннях:

1. Організація туристського походу.
2. Методика організації маршруту.

3. Порядок формування та реалізації туру.
4. Методика проведення туристського маршруту.
5. Організація туристських маршрутів для освітніх подорожей.

Завдання № 6. Особливості та інформаційне забезпечення навчального туризму. Діловий туризм.

При підготовці до заняття необхідно самостійно підібрати матеріал і розібратися в таких питаннях:

1. Аналіз інформації про молодіжний туризм у літературних джерелах та Інтернеті.
2. Навчальні та освітні програми в Україні
3. Навчальні та освітні програми за кордоном.
4. Особливості ділового туризму.

Завдання № 7. Проблеми та перспективи розвитку молодіжного та навчального туризму

При підготовці до заняття необхідно самостійно підібрати матеріал і розібратися в таких питаннях:

1. Проблеми дитячого та молодіжного туризму: фінансова, законодавча, організаційно-правова складові.
2. Проблеми розвитку молодіжного та навчального туризму в Україні.
3. Перспективи розвитку молодіжного та навчального туризму в Україні.
4. Перспективи розвитку навчального туризму.
5. Перспективи розвитку ділового туризму.

Завдання № 8

Статистика в туризмі. Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку: оцінка, розрахунки, картографування

Мета: отримати навички статистичних розрахунків структури, обсягу та основних показників розвитку дитячого туризму України.

Статистичні методи за сутністю належать до математичних, але їх використання давно вийшло за рамки однієї науки – потреба аналізу статистичних даних виникає під час вивчення суспільно-економічних явищ в

географії, суспільно-історичних явищ в історичній географії та історії, в маркетингових дослідженнях туристичного ринку тощо. Зрозуміло, що статистичні методи незамінні, коли мова йде про аналіз великого масиву даних, особливо якщо ці дані неузгоджені та неупорядковані. В туризмі статистичні методи застосовуються при дослідженнях структури та напрямків туристичних потоків на основі даних про прибуття-вибуття, ночівлі, подані митною службою, готельними підприємствами або транспортними компаніями, дослідженнях місткості оздоровчих закладів, закладів розміщення тощо. Більшість статистичних даних фіксується спеціальною службою – державним комітетом статистики країни, але їх обробка лягає на плечі самих дослідників, адже використання одних й тих самих даних з різною метою дає різний результат. Використання статистико-математичних методів дозволяє розраховувати похибки, що виникають під час обробки великого масиву даних – для цього використовується коефіцієнт Стюдента та інші, які також дозволяють робити оцінку розвитку конкретних явищ.

Для опанування засад статистичних досліджень пропонується дослідження дитячих закладів оздоровлення та відпочинку на базі даних Держкомстату України за останні 7 років.

Завдання до виконання роботи

Завдання 1. За даними таблиць 1-4 (додаток А) побудуйте графіки динаміки дитячих закладів оздоровлення та відпочинку, кількості місць, кількості дітей, які перебували влітку у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку у регіонах України. Визначте тенденції динаміки та причини їх нерівномірного розподілу.

Завдання 2. Згрупуйте регіони України за кількістю дітей та питомою вагою дітей, які перебували влітку у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку таблиці 3-4 (додаток А), виділивши три – п'ять груп регіонів. Дайте їм назви. Нанесіть на контурну карту групи виділених регіонів.

Завдання № 9. Проектування туристської подорожі (походу)

Завдання до виконання роботи

За вихідними даними з таблиці 1 (додаток Б) необхідно розробити туристську подорож і оформити наступні документи:

1. Технологічна карта туристської подорожі
2. Графік завантаження туристського підприємства
3. Інформаційний листок до путівки туристської подорожі

4. Паспорт траси походу

Методичні вказівки до виконання завдання

Для виконання завдання групу розділяють на підгрупи з 4 студентів. Викладач призначає керівника групи. Обов'язки серед студентів у групі розподіляє керівник групи, виходячи з рівних трудовитрат учасників групи на виконання завдання.

Кожній групі необхідно виконати проектування туристської подорожі згідно вихідних даних за варіантом з таблиці 1 і нормативних даних наведених у таблиці 2 (додаток Б). Варіант вихідних даних обирають за номером групи, який призначає викладач.

Кожна підгрупа складає маршрут у довільному масштабі, зображує його схему, на яку наносить нитку основного маршруту, місця зупинок туристської групи в день і в ночі. Для спроектованого маршруту заповнюється необхідна документація. Зразки документів можна знайти в літературі, що рекомендується для виконання даного завдання.

Результати виконаної роботи кожна група оформляє у вигляді групового звіту, в якому наводять усі вищезгадані матеріали з вказівкою виконавця кожного документа. Кожна підгрупа за матеріалами виконаного проекту на практичних заняттях робить доповідь перед групою і захищає розроблений проект.

Завдання № 10. Проектування туристичних маршрутів для освітньої подорожі **Завдання до виконання роботи**

1. Обрати один з запропонованих видів маршрутів: 1) маршрут за об'єктами Всесвітнього списку культурної та природної спадщини ЮНЕСКО; 2) маршрут релігійного туризму; 3) маршрут по місцях воїнської слави; 4) маршрут за шкільною програмою (по містах країни, музеї-садиби, заповідники народної культури, землі видатних людей та ін.); 5) маршрут екологічного туризму.

2. Розробити маршрут 2-х - 4-х денної туристської подорожі в межах території України для запропонованого виду маршруту.

3. Розробити програмне забезпечення маршруту з характеристикою відвідуваних об'єктів.

3. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота здобувачів вищої освіти як один з компонентів навчального процесу, є системою організаційних і дидактичних заходів, спрямованих на підготовку за напрямками і спеціальностями фахівців відповідних освітніх та освітньо-кваліфікаційних рівнів. Самостійна робота є основним способом засвоєння здобувачем навчального матеріалу в час, вільний від обов'язкових навчальних занять, без участі викладача.

У зміст позааудиторної самостійної роботи включається підготовка до семінарів, лекцій, написання рефератів та курсових робіт та ін. Студенти навчаються одержувати теоретичні знання не тільки на лекціях і семінарах, але й шляхом самостійного засвоєння навчального матеріалу.

Самостійна робота забезпечується всіма навчально-методичними засобами, необхідними для вивчення навчальної дисципліни чи окремої теми: нормативними документами, підручниками, навчальними та методичними посібниками, науковими працями, статистичними матеріалами, інформаційно-довідковою літературою, конспектами лекцій, навчально-методичним комплексом тощо.

Завдання передбачають вивчення тем шляхом опрацювання наукової, навчально-методичної літератури. Здобувачам пропонується скласти конспекти та тези з метою підготовки до модульної контрольної роботи та екзамену. Важливою складовою самостійної роботи є підготовка до семінарських занять, яка повинна виконуватися студентами відповідно до завдань. До основних завдань з підготовки до семінарських занять належать: конспект чи тези питань з теми семінару, ведення словника, виконання практичних завдань (складання описів, характеристик тощо), порівняльний аналіз статистичних матеріалів, підготовка окремих повідомлень, рефератів, презентацій та інше. Перелік тем самостійної роботи приведений нижче, які є обов'язковими для вивчення. Окрім зазначених тем, здобувачі можуть пропонувати інші теми у рамках цієї навчальної дисципліни.

Перелік тем самостійної роботи

Тема 1. Поняття і суть молодіжного та навчального туризму

1. Основні поняття і суть молодіжного та навчального туризму.
2. Специфіка та види молодіжного туризму.
3. Комерційні та некомерційні організації у сфері молодіжного туризму.
4. Суть навчального туризму.

5. Зв'язок навчального туризму з іншими видами туризму.
6. Види навчального туризму.
7. Місце навчального туризму в сучасній системі освіти та в індустрії туризму.

Тема 2. Історія розвитку молодіжного та навчального туризму

1. Розвиток дитячо-юнацького туризму у 18 ст.
2. Історія розвитку дитячо-юнацького туризму у 19 ст.
3. Сучасний стан розвитку молодіжного туризму.
4. Історія розвитку молодіжного туризму в Україні.
5. Історія розвитку навчального туризму.
6. Вітчизняний досвід навчального туризму.

Тема 3. Роль державних органів влади та громадських організацій у розвитку молодіжного туризму

1. Роль державних органів влади у розвитку молодіжного туризму.
2. Акціонерне товариство «Супутник-Україна» і молодіжний туризм.
3. Громадські організації та їх місце у молодіжному туризмі.
4. Молодіжні громадські організації.

Тема 4. Особливості молодіжного туризму

1. Студентський та молодіжний туризм.
2. Міжнародне Студентське Посвідчення ISIC.
3. Транспортне забезпечення молодіжного туризму.
4. Особливості вибору засобів розміщення при організації молодіжного туризму.

Тема 5. Організація та проведення туристського походу

1. Етапи організації туристичного походу з дітьми та молоддю.
2. Комплектування групи.
3. Підготовка групи до походу.
4. Проведення походу.

Тема 6. Система забезпечення туристичної підготовки

1. Підбір та підготовка спорядження.
2. Матеріально-технічне забезпечення туристських походів.
3. Медичне забезпечення туристських заходів та гігієна туриста.
4. Професійна підготовка в туризмі.

Тема 7. Особливості безпеки дитячого та молодіжного туризму

1. Фізична, тактична, технічна та спеціальна підготовка учасників та керівників походів.
2. Розвідка, розробка та обладнання туристичних маршрутів.
3. Організація туристських консультацій, перевірок та контролю, надання оперативної допомоги, проведення пошуково-рятувальних робіт.

Тема 8. Особливості навчального туризму. Діловий туризм

1. Особливості навчального туризму.
2. Навчальні та освітні програми в Україні
3. Навчальні та освітні програми за кордоном.
4. Особливості ділового туризму.

Тема 9. Проблеми та перспективи розвитку дитячого, молодіжного та навчального туризму

1. Проблеми дитячого та молодіжного туризму.
2. Шляхи вдосконалення туризму дітей та молоді.
3. Перспективи навчального туризму.
4. Перспективи розвитку ділового туризму.

4. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ РОБІТ

Індивідуальні навчальні завдання мають на меті поглиблення, узагальнення та закріплення знань, які студенти одержують у процесі навчання, а також застосування цих знань на практиці. Індивідуальні завдання видаються студентам у терміни, передбачені робочим планом дисципліни, і виконуються кожним студентом самостійно при консультуванні викладачем. У випадках, коли завдання мають комплексний характер, до їх виконання залучаються декілька студентів, в тому числі інших спеціальностей чи факультетів.

Видами індивідуальних навчальних завдань є: конспект з теми за заданим або власно розробленим студентом планом; реферат з теми або вузької проблеми; виконання розрахункових або практичних (наприклад ситуативних) задач різного рівня з теми; розробка теоретичних або прикладних функціональних (діючих) моделей, явищ, процесів, конструкцій тощо; комплексний опис будови, властивостей, функцій, явищ, об'єктів, конструкцій тощо; анотація прочитаної додаткової літератури з дисципліни, бібліографічний опис тощо; реферування іноземних текстів за фаховими темами; розробка навчальних та діагностичних тестових завдань тощо.

Студенти, які розпочинають вивчення дисципліни, На перших заняттях студенти мають бути поінформовані викладачем щодо організації самостійної роботи з дисципліни, про перелік і обсяг завдань, терміни їх виконання і особливості оцінювання, графік проведення консультацій, а також отримати методичні вказівки та індивідуальні завдання.

Одним з видів індивідуального (самостійного) завдання дисципліни є реферати з теми або вузької проблематики.

Мета реферату – самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студента з навчального курсу та розвиток навичок самостійної роботи.

Орієнтовна структура індивідуального завдання: вступ – зазначається тема, мета та завдання роботи та основні її положення; *теоретичне обґрунтування* – виклад базових теоретичних положень, законів, принципів, на основі яких виконується завдання; *методи* – вказуються і коротко характеризуються методи роботи; *основні результати роботи та їх обговорення* – подаються статистичні або якісні результати роботи, схеми, малюнки, моделі, описи, систематизована реферативна інформація та її аналіз тощо; *висновки; список використаної літератури.*

Форма контролю індивідуального (самостійного) завдання – перевірка реферату та обговорення на занятті. Питання на самостійну роботу виносяться на поточний та періодичний контроль.

Тематика рефератів

1. Законодавство України про молодіжний туризм
2. Молодіжні комерційні та некомерційні туристичні організації
3. Молодіжні міжнародні туристичні організації
4. Молодіжні туристичні організації України
5. Туризм і краєзнавство
6. Сучасний стан розвитку молодіжного туризму
7. Історія розвитку молодіжного туризму в Україні
8. Роботи П.Ф. Лесгафта, П.Ф. Каптерева, К.Д. Ушинського про дитячо-юнацький туризм
9. Розвиток дитячо-юнацького туризму у 18 ст.
10. Історія розвитку дитячо-юнацького туризму у 19 ст.
11. Туризм в Україні в 70-80-ті роки ХХ ст.
12. Перші масові екскурсії
13. Історія розвитку навчального туризму
14. Молодіжні громадські організації
15. Акціонерне товариство «Супутник-Україна» і молодіжний туризм
16. Хостельний рух в Україні та Європі
17. Історія розвитку хостельного руху у світі
18. Історія розвитку хостельного руху в Україні
19. Хостел-асоціації. Хостели в Україні
20. Фестивалі і молодіжний туризм
21. Вплив фестивального руху на розвиток молодіжного туризму
22. Фестивалі України
23. Транспортне забезпечення молодіжного туризму
24. Особливості вибору засобів розміщення при організації молодіжного туризму
25. Етапи організації туристичного походу з дітьми та молоддю
26. Система забезпечення туристичної підготовки
27. Особливості безпеки дитячого та молодіжного туризму
28. Навчальні та освітні програми в Україні та за кордоном
29. Особливості ділового туризму

5. ПИТАННЯ ДЛЯ ПОТОЧНОГО ТА ПЕРІОДИЧНОГО КОНТРОЛЮ

1. Поняття і суть молодіжного туризму
2. Поняття і суть навчального туризму
3. Функції молодіжного туризму
4. Класифікація молодіжного туризму
5. Види молодіжного туризму
6. Комерційні та некомерційні організації у сфері туризму
7. Суть навчального туризму
8. Види навчального туризму
9. Місце навчального туризму в сучасній системі освіти та в індустрії туризму
10. Туризм і краєзнавство
11. Роботи П.Ф. Лесгафта, П.Ф. Каптерева, К.Д. Ушинського про дитячо-юнацький туризм
12. Розвиток дитячо-юнацького туризму у 18 ст.
13. Історія розвитку дитячо-юнацького туризму у 19 ст.
14. Перші масові екскурсії
15. Розвиток туризму у революційний період та в Радянський період часу
16. Туризм в Україні в 70-80-ті роки ХХ ст.
17. Сучасний стан розвитку молодіжного туризму
18. Історія розвитку молодіжного туризму в Україні
19. Історія розвитку навчального туризму
20. Вітчизняний досвід навчального туризму
21. Міжнародний досвід навчального туризму
22. Роль державних органів влади у розвитку молодіжного туризму
23. Роль громадських організацій у розвитку молодіжного туризму
24. Акціонерне товариство «Супутник-Україна»
25. Молодіжні міжнародні туристичні організації
26. Студентський та молодіжний туризм
27. Дитячий та шкільний туризм
28. Транспортне забезпечення молодіжного туризму
29. Особливості вибору засобів розміщення при організації молодіжного туризму
30. Організація та проведення туристського походу
31. Система забезпечення туристичної підготовки
32. Підбір та підготовка спорядження, організація харчування

33. Матеріально-технічне забезпечення туристських походів
34. Медичне забезпечення туристських заходів та гігієна туриста
35. Професійна підготовка в туризмі
36. Особливості безпеки дитячого та молодіжного туризму
37. Навчальні та освітні програми в Україні та за кордоном
38. Особливості ділового туризму
39. Проблеми дитячого та молодіжного туризму
40. Шляхи вдосконалення дитячого та молодіжного туризму
41. Перспективи навчального туризму
42. Перспективи розвитку ділового туризму

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Каднічанський Д.А. Молодіжний і навчальний туризм. Курс лекцій. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. 60 с.
2. Кіптенко В.К. Менеджмент туризму: підручник. К.: Знання, 2010. 502 с.
3. Кляп М.П., Шандор Ф.Ф. Сучасні різновиди туризму: навч. посіб. К.: Знання, 2011. 334 с.
4. Кузик С.П. Географія туризму: навч. посібник. К.: Знання, 2011. 271с.
5. Личак І. Юні туристи-краєзнавці: методичний посібник: методичні рекомендації щодо організації туристсько-краєзнавчої роботи з дітьми дошкільного віку. Біла Церква, 2010. 102 с.
6. Мальцева Л. В., Сорокіна Г.О. Дитячий туризм : навч.-метод. посіб. Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. 107 с.
7. Мешко Н. Регіональний туризм: стратегія, ресурси, перспективи розвитку. Монографія. Дніпропетровськ: ДНУ, 2016. 321 с.
8. Милашко О.Г. Статистика туризму: Навчальний посібник. Одеса: ОДЕУ, ротапінт, 2010. 168 с.
9. Пангелов Б. П. Організація і проведення туристсько-краєзнавчих подорожей: навч. посіб. Київ: Академвидав, 2010. 248с.

Додаткова

1. Гераськіна О. Соціологічний погляд на особливості молодіжного туризму. Україна та світ: гуманітарно-технічна еліта та соціальний прогрес: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. Х.: НТУ «ХП», 2014. С. 211-212.
2. Геращенко Я. Особливості підготовки майбутніх фахівців молодіжного туризму: дидактичний аспект проблеми. Актуальні питання гуманітарних наук. Педагогіка. Вип. 27, том 1. 2020. С.275-279.
3. Геращенко Я.М., Маковецька Н.В. До проблеми організації молодіжного туризму в Україні. Збірник наукових праць. Педагогічні науки. Випуск LXXV. Том 2. 2017. С. 27-30.

4. Геращенко Я.М. Підготовка фахівців туризмознавства до організації молодіжного туризму: понятійно-термінологічний аспект. Молодий вчений. Херсон, 2019. № 9 (73). С. 363–366.
5. Герман І.В. Правове регулювання організації дитячого туризму в Україні. Молодий вчений. №7 (71). липень 2019 р. С. 329-336.
6. Долгова К. Кластерна модель територіального комплексу дитячого туризму та рекреації в Україні. Економічна та соціальна географія. 2017. Вип. 78. С. 47-52.
7. Зінченко В.А. Актуальні проблеми розвитку дитячого та молодіжного туризму. Туризм у ХХІ столітті: глобальні тенденції і регіональні особливості: Матеріали 1-ої Міжнародної наук.-практ. конференції (10-11 жовтня, 2001 р.) / Редкол.: Цибух В.І. (голова) та ін. Київ: Знання України, 2002. С. 234-236.
8. Зінченко В.А. Із історії вітчизняного молодіжного туризму в Україні. Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України: Спецвипуск до ІV з'їзду профспілок України: Наук.-практ. зб. К., 2002. № 5. С. 200-209.
9. Зінченко В. А. Молодіжний туризм в Українській РСР у 70-80-х рр. ХХ ст. (на основі діяльності "Супутника"). Автореф. дис. ... канд. істор. наук. Донецьк, 2003. 20 с.
10. Кифяк В. Д. Організація туризму: навчальний посібник. Чернівці: Книги – ХХІ, 2008. 344 с.
11. Колотуха О.В. Дитячо-юнацький туризм в Україні як специфічна територіальна рекреаційна система. Культура народів Причорномор'я. 2002. №36. С.283-288.
12. Компас: навчально-методичний посібник вчителям організаторам шкільного краєзнавства і туризму. Укладач В. О. Радзівський. Тернопіль, 1993. 57 с.
13. Костриця М. Ю., Обозний В.В. Шкільна краєзнавчо-туристична робота: навч. посібник. К. : Вища шк., 1995. 223 с.
14. Коцан І. Я. Шкільний туризм: навч.- метод. Посібник. К.: Муар, 1998. 208 с.
15. Крачило М. П. Краєзнавство і туризм: навч. посібник. К. : Вища школа, 1994. 180 с.
16. Лозовецька В. Т. Професійна орієнтація молоді в умовах сучасного ринку праці: монографія. Київ : ІПТО НАПН України, 2012. 157 с.
17. Луцький Я., Луцький В. Основи шкільного туризму : навчальний посібник. Івано-Франківськ: «Місто НВ», 2008. 137 с.

18. Луцький Я. В. Туризм для всіх. Івано-Франківськ: Лік, 1996. 142с.
19. Мальська М., Худо В. Менеджмент туризму: Навчальний посібник. Львів: Вид. центр. ЛНУ, 2002. 314 с.
20. Мальська М.П., Худо В.В. Туристичний бізнес: теорія та практика. Навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2007. 424 с.
21. Мельнійчук М.М., Зейко В.О. Молодіжний та дитячий туризм: сутність та класифікація за віком. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія "Геологія. Географія. Екологія". 2016. Вип.44. С.118-122.
22. Мельниченко О. А., Шведун В. О. Особливості розвитку індустрії туризму в Україні: монографія. Харків: Вид-во НУЦЗУ, 2017. 153 с.
23. Міжнародний молодіжний туризм в Україні (70–80-ті роки ХХ ст.). К.: Ін-т історії України НАН України, 2002. 58 с.
24. Олішевська Ю. Особливості організації туристсько-краєзнавчої діяльності молоді. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія географія. 2016. № 2 (65). С. 24-28.
25. Остапець О. Організація туристської роботи в школі. Краєзнавство. Географія. Туризм. 2008. № 16. С. 3-14.
26. Остапчук В. В. Підготовка і проведення туристського походу: навч. посібник. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2007. 89с.
27. Плешивцова М.В. Організація дитячого туризму в Україні. Географія та туризм. 2014. Вип. 14. С. 153-159.
28. Серебрій В. Походи вихідного дня як форма оздоровчого туризму. Гуманітарний вісник Переяслав-Хмельницького ДПУ імені Григорія Сковороди: науково-теоретичний збірник. Переяслав-Хмельницький: ПЦ «Ризографіка», 2005. С. 138-148.
29. Туристична діяльність: Нормативна база. Упоряд. О.М. Роїна. К.: КНТ, 2005. С. 8-9.
30. Туристична діяльність в Україні: Нормативно – правове регулювання / Роїна О.М. (2-е вид., змін. та доп.). К.: КНТ, 2006. 464 с.
31. Федорченко В.К., Мінін І.М. Туристський словник-довідник: Навч. посібник. К.: Дніпро, 2000. 160 с.
32. Федорченко В.К., Дьорова Т.А. Історія туризму в Україні: Навч. посіб. К.: Вища шк., 2002. 235 с.
33. Цибух В. Туризм в Україні: проблеми та перспективи. Економіст. 2000. № 6. С. 34 – 35.

34. Чорненко Н.В. Сучасні тенденції розвитку молодіжного туризму. Географія та туризм. 2012. Вип.20. С.66-72.
35. Шипко А. Виховний простір дитячо-юнацького туризму. Краєзнавство. Географія. Туризм. 2008. № 4 (537). С. 101-105.

Електронні інформаційні ресурси

1. Все про туризм. Туристична бібліотека. URL: [http:// infotour.in.ua /](http://infotour.in.ua/)
2. Державна служба туризму та курортів. URL: [www. tourism.gov.ua](http://www.tourism.gov.ua).
3. Довідка по туризму. URL: www.tour-spravka.kiev.ua.
4. Всесвітня туристична організація. URL: [www. tourism.gov.ua](http://www.tourism.gov.ua).
5. Всеукраїнський Союз асоціацій, підприємств та організацій туристичної сфери «УкрСоюзТур». URL:www.travel.com.ua.
6. Державна служба статистики України. Офіційний сайт Державної служби статистики України. Статистична інформація. URL: <http://ukrstat.gov.ua>
7. Інформаційний розділ Всесвітньої Туристичної Організації. URL: www.world-tourism.org.
8. Інформаційний розділ з туризму в Internet. URL: www.travel.net.
9. Інформаційний розділ в Internet про готелі та готельні мережі. URL: www.hotels.net.
10. Новини зі світу туризму. URL: www.visas.com.ua.
11. Офіційний сайт ISIC в Україні. URL: <http://www.isic.org.ua>.
12. Сайт з інформацією про кращі готелі світу, віртуальний турист – довідка про всі країни світу (карти, історія, культура, природні умови). URL: <http://www.world-v-tourism.com>
13. Сайт, присвячений організації дитячого дозвілля. URL: <http://abetka.ukrlife.org/>

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиця 1

Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку

(одиниць)

	2010	2015	2016	2017	2018	2019
Україна	17342	9743	9669	9745	9328	8808
Автономна Республіка Крим	598
області						
Вінницька	803	244	258	293	249	229
Волинська	602	209	178	195	200	205
Дніпропетровська	922	860	874	839	834	805
Донецька	983	324	389	421	394	410
Житомирська	526	182	301	315	295	276
Закарпатська	557	333	135	175	145	196
Запорізька	328	264	270	265	232	214
Івано-Франківська	768	415	344	313	207	123
Київська	522	382	433	415	453	443
Кіровоградська	551	533	531	522	489	471
Луганська	880	167	208	214	215	219
Львівська	559	115	116	238	245	144
Миколаївська	545	325	281	257	270	197
Одеська	1073	686	568	556	638	640
Полтавська	1007	799	798	808	782	757
Рівненська	577	207	188	234	146	126
Сумська	780	689	731	729	728	721
Тернопільська	311	85	83	89	89	67
Харківська	880	727	751	745	736	732
Херсонська	502	387	445	446	412	365
Хмельницька	871	267	239	204	172	122
Черкаська	1004	824	830	800	754	714
Чернівецька	402	146	138	107	97	89
Чернігівська	562	493	492	483	473	462
міста						
Київ	131	80	88	82	73	81
Севастополь	98

Кількість місць у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку

(одиниць)

	2010	2015	2016	2017	2018	2019
Україна	196426	113298	111621	106337	94055	98468
Автономна Республіка Крим	34033
області						
Вінницька	5601	4690	4340	3770	2830	3770
Волинська	3193	2576	1787	2179	1962	2161
Дніпропетровська	7022	5366	5334	4974	5724	5344
Донецька	23170	5800	6825	5950	6840	6890
Житомирська	2936	2849	2660	2611	1927	2098
Закарпатська	6115	4264	3158	2731	2982	2769
Запорізька	15477	11939	11703	11078	9884	10140
Івано-Франківська	3862	3805	4244	4313	4111	4402
Київська	4065	4315	4860	4703	3705	3973
Кіровоградська	2328	1500	1500	1500	1340	1468
Луганська	10816	1695	1935	1503	1625	1985
Львівська	3065	2800	2518	1997	1947	2312
Миколаївська	5844	5134	5132	4336	3696	4296
Одеська	12841	12260	12342	11253	8972	9567
Полтавська	6439	6004	6232	6117	5279	6137
Рівненська	2225	1980	1930	1630	980	270
Сумська	5050	4722	4600	4825	4204	3918
Тернопільська	2238	2077	1768	1749	1277	1051
Харківська	7571	5702	6011	5955	5573	4849
Херсонська	15728	11388	10678	11396	9618	11470
Хмельницька	1804	1668	1530	1604	797	1207
Черкаська	3410	3263	3430	2763	2308	2249
Чернівецька	3551	2775	2885	2985	2879	2349
Чернігівська	3505	3338	2181	2427	1431	1499
міста						
Київ	1272	1388	2038	1988	2164	2294
Севастополь	3265

**Кількість дітей, які перебували влітку
у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку**

(осіб)

	2010	2015	2016	2017	2018	2019
Україна	1718052	917193	935721	970027	921262	906562
Автономна Республіка Крим області	131478
Вінницька	78361	27137	26654	29793	27027	28158
Волинська	55244	20438	19621	21693	21238	21497
Дніпропетровська	95675	90056	94988	91203	90410	82978
Донецька	106440	24935	35363	34070	38532	41020
Житомирська	34229	17102	24961	24601	22197	22268
Закарпатська	77812	45175	22239	27929	25811	26908
Запорізька	52672	35592	42355	44574	40826	41615
Івано-Франківська	83588	41375	38132	32842	26987	21063
Київська	37924	30566	35804	34819	31910	32572
Кіровоградська	37860	37640	40169	42245	41913	40996
Луганська	62294	9398	14323	12294	12843	13163
Львівська	49964	15200	14099	20299	19593	17464
Миколаївська	38902	24254	24623	24227	21452	20418
Одеська	132316	113227	104604	105946	103513	102164
Полтавська	56301	47142	50378	54620	49204	50687
Рівненська	66650	23958	20016	26265	17459	14732
Сумська	54469	46525	49252	49922	50161	50108
Тернопільська	23800	6171	5880	5993	5456	4109
Харківська	106962	86967	91557	95337	97063	97613
Херсонська	72223	45742	54502	62140	58527	60420
Хмельницька	84474	22420	19744	18628	15948	13799
Черкаська	60417	48983	51321	50903	46842	47088
Чернівецька	52337	19833	15717	14637	12381	10690
Чернігівська	35614	28414	29418	31867	30560	30865
міста						
Київ	10964	8943	10001	13180	13409	14167
Севастополь	19082

**Питома вага дітей, які перебували влітку у дитячих закладах
оздоровлення та відпочинку, у загальній кількості дітей 7–16 років**

(відсотків)

	2010	2015	2016	2017	2018	2019
Україна	39	24	24	24	22	21
Автономна Республіка Крим	30
області						
Вінницька	47	18	18	20	18	19
Волинська	45	17	17	18	17	17
Дніпропетровська	44	40	41	38	36	33
Донецька	32
Житомирська	27	14	21	20	19	18
Закарпатська	50	28	13	17	15	16
Запорізька	22	19	20	19	17	17
Івано-Франківська	51	23	19	14	10	7
Київська	26	20	23	22	21	20
Кіровоградська	40	43	45	47	46	43
Луганська	37	... ³	... ³	... ³	... ³	... ³
Львівська	21	7	7	9	9	7
Миколаївська	33	20	19	20	18	14
Одеська	51	45	38	37	35	34
Полтавська	43	38	40	43	39	39
Рівненська	46	17	14	18	12	10
Сумська	53	51	53	53	53	52
Тернопільська	21	6	6	6	5	4
Харківська	54	42	44	45	44	44
Херсонська	38	25	28	32	30	26
Хмельницька	64	19	18	16	13	12
Черкаська	51	45	48	47	42	42
Чернівецька	51	21	17	15	13	11
Чернігівська	39	34	35	37	36	36
міста						
Київ	17	11	11	11	10	11
Севастополь	48

ДОДАТОК Б

Таблиця 1

Вихідні дані для проектування траси походу

№ варіанта	Вид туризму	Регіон	Категорія складності	Кількість днів	Кількість туристів у групі
1	Пішохідний	Харківська обл.	1	8	12
2	Велосипедний	Крим	1	9	8
3	Лижний	Карпати	2	12	8
4	Водний	Харківська обл. Р. Сіверський Донець	2	10	10
5	Пішохідний	Гірський Крим	2	10	12
6	Велосипедний	Харківська обл.	1	8	10
7	Водний	Карпати, р. Білий Черемош	2	10	10
8	Пішохідний	Лісисті Карпати	1	9	8

Таблиця 2

Основні нормативи спортивних туристських походів

Вид туризму і характеристика походів	Категорійні походи (категорія складності – к.с.)						Некатегорійні походи (ступінь складності – ст. с.)			
	I к. с.	II к.с.	III к. с.	IV к. с.	V к. с.	VI к. с.	1-3 денні	1 ст. с.	2ст. с.	3 ст. с.
Тривалість походів у днях (не менше – для ступеневих і категорійних походів)	6	8	10	13	16	20	1-3	3-4	4-6	6-8
Протяжність походів у кілометрах (не менше – для ступеневих і категорійних походів):										
пішохідних	130	160	190	220	250	300	до 30	30	50	75
лижних	130	160	200	250	300	300	до 30	30	50	75
гірських	100	120	140	150	160	160	до 25	25	50	60
водних (на гребних судах і плотах)	150	175	200	225	250	250	до 25	25	40	60
велосипедних	250-300	400-500	600-700	750-800	900-1000	-	до 50	50	80	120
на мотоциклах	1000	1500	2000	2500	3000	-	-	-	-	-
на автомобілях	1500	2000	2500	3000	3500	-	-	-	-	-
спелеоподів (кількість печер)	5	4-5	1-2	1-2	1		до 3	3-4	2-3	1

Дотримання правил безпеки під час проведення туристичних походів

Учасники багатоденних туристських походів довготривалий час знаходяться в польових умовах і нерідко при несприятливих погодних умовах. Їх маршрути проходять по важкопрохідній місцевості на значному віддаленні від населених пунктів, що в повній мірі ускладнює надання потерпілому сторонньої допомоги. Це висуває певні вимоги які необхідно виконувати по комплектуванню туристських груп, медичному відборі учасників, передпохідній підготовці, знання мір профілактики травм і нещасних випадків, а саме:

- з метою безпечного проходження маршрутів згідно вимог «Правил проведення туристських подорожей з учнівською і студентською молоддю України», наказ міністерства освіти і науки України від 06.04.1999 р. № 96, вік учасників для маршрутів і категорії складності – не менше 14 років; II – не менше 15; III – не менше 16; IV – не менше 18 і V категорії складності – не молодше 20 років;

- мінімальний кількісний склад для походів I-II категорії складності – не менше 4-х учасників; III-V к.с. – не менше 6- х учасників. Така кількість подорожуючих дозволить у разі необхідності здійснити транспортування потерпілого силами групи;

- згідно з Правил, у категорійних походах мають право брати участь туристи з певним туристським досвідом – це дасть змогу уникнути небезпек, пов'язаних з технічною і тактичною підготовкою;

- до початку організації подорожі випускаючі організації повинні забезпечити достатні умови для фізичної і технічної підготовки учасників, оволодіння ними найпростіших прийомів самоконтролю та надання долікарняної допомоги, проходження медичного огляду кожним учасником походу;

- в кожній групі, яка здійснює багатоденний похід, один з учасників повинен мати спеціальні знання і навички по наданню долікарняної допомоги;

- керівник походу до його початку повинен зібрати інформацію про наявність і розміщення найближчих до району подорожі медичних закладів, та можливостях стільникового зв'язку;

- не пізніше як за 10 днів до виїзду на маршрут, керівник походу повідомляє відповідну контрольню-рятувну службу про час проведення походу, контрольні строки, нитку маршруту, склад групи;

- під час проведення подорожі керівник повинен забезпечити безпечне проходження маршруту, змінити його або зупинити проходження в разі виникнення небезпечних для життя учасників обставин;

- про зміну маршруту, або нещасний випадок керівник негайно повідомляє в провідну організацію і КРС. При необхідності повинні бути

організовані термінові заходи по доставці потерпілого в найближчий медичний заклад;

- у випадку, якщо інша туристська група, що знаходиться у даному ж районі, потрапила в аварійну ситуацію – групи що знаходяться поряд, надають їй оперативну практичну допомогу;

- керівник групи повідомляє КРС, гідрометеорологічні станції про виникнення в районі маршруту небезпечних для життя природних явищ – схід снігових лавин, селевих потоків, руху льодовиків, повеней на річках і т.ін., які зустрічались групі при русі;

- готуючись до походу кожен турист повинен пройти медичний огляд: одержати дозвіл на участь у поході: для походів I-III категорій складності в поліклінічному відділенні, для походів IV-V к.с. – у лікарсько- фізкультурному диспансері. При необхідності треба зробити профілактичні щеплення;

- кожний учасник категорійних походів по всіх видах туризму повинен вміти плавати і знати прийоми рятування тих, що тонуть. При проведенні походів в зимовий час і міжсезоння – вміти організувати ночівлю у польових умовах;

- на протязі всього маршруту кожен турист повинен виконувати вимоги особистої гігієни, своєчасно інформувати керівника про погіршення стану свого здоров'я та про одержані травм.

Безпека – найважливіше завдання в комплексі заходів по організації і проведенні занять по туризму, змагань, походів, а профілактика небезпечних ситуацій повинна займати ведуче місце в числі основних напрямків роботи по туризму. На забезпечення безпеки направлені і основні керівні документи по самодіяльному туризму, і перш за все – «Правила проведення туристських подорожей з учнівською і студентською молоддю України».

Небезпечні ситуації при заняттях туризмом можуть бути зумовлені поганими погодними умовами, відсутністю необхідного спорядження і продуктів харчування, подоланням природних перешкод, рівнем технічної, тактичної, фізичної і психологічної підготовки туристів.

Основні причини, що збільшують небезпеку при проведенні туристських подорожей:

1. Природно-кліматичні фактори: лавини всіх типів; обвали каміння; течія гірських річок, пороги; низька температура повітря; сонячна радіація; гроза, вітер; темрява, туман, відсутність видимості; болота, трясовина; отруйні рослини, гриби, комахи, плазуни; загазованість та затопленість підземних порожнин.

2. Невдало укомплектований склад групи як за віком, фізичними даними і тренуваністю, так і за морально-вольовими якостями. Погана «схоженість» групи.

3. Невисокий авторитет і недостатній досвід керівника групи.

4. Недисциплінованість учасників групи, нехтування основними правилами руху, неуважне ставлення до товаришів, недбайливе користування спостереження.

5. Неправильний темп руху або поганий розрахунок часу і кількості продуктів харчування. Стомленість на маршруті.

6. Недостатня інформація про маршрут, недооцінка труднощів і небезпек, недбалість у доборі спорядження.

7. Переоцінка власних сил, нехтування або неуважне виконання технічних прийомів руху і страховки, або недостатнє володіння прийомами і методами страхування.

8. Послаблення уваги на спусках і «легких» місцях.

9. Не досить розвинуте почуття відповідальності.

10. Слабка тренованість туристів, важкий маршрут, напружений графік походу.

11. Не проведений медичний огляд учасників подорожі.

12. Невміння учасників групи користуватись туристським спорядженням.

13. Необізнаність та недотримання правил дорожнього руху та правил поведінки при переїздах на різних видах транспорту.

14. Продукти харчування підібрані без урахування якості, терміну зберігання та необхідної кількості.

15. Невиконання учасниками санітарно-гігієнічних вимог, порушення технології приготування їжі та правил її зберігання.

16. Порушення техніки безпеки при роботі біля вогнища, при бівуачних роботах та при роботі з сокирою і пилкою.

17. Порушення правил організації купання.

Правила техніки безпеки і поведінки при організації купання:

1. Керівник групи зобов'язаний особисто перевірити глибину і безпеку місця, вибраного для купання, спуск, піщане чи болотисте дно.

2. Межі купання слід показати всім, хто купається.

3. При відсутності спеціально обладнаних пляжів для купання, місця купання повинні розміщатися за межею спусків каналізаційних стоків та інших джерел забруднення, вище місця скидання стічних вод, літніх таборів та водопою худоби.

4. На березі слід призначити чергового з числа добрих плавців для спостереження за тими хто купається.

5. Глибина місця купання при швидкості течії не більшій як 0,3 м/с не повинна перевищувати 1,2 м. При вимірюванні глибини місця купання треба кілька разів пройти вибрану ділянку у всіх напрямках.

6. Температура води при купанні повинна бути не нижчою 18°C.

7. Кожне купання проводиться з дозволу керівника групи і тільки в його присутності. Для нагляду і своєчасного надання допомоги керівник повинен знаходитись на березі.

8. Якщо туристська група має свої плавзасоби, вони повинні патрулювати ділянку відведену для купання.

9. Одночасно може купатись не більше як 8 чоловік протягом 10хв.

10. Під час купання не можна викрикувати. Крик – сигнал про допомогу.

11. Не рекомендується, особливо в гірських річках, вмиватися одному.

12. Категорично забороняється:

- купання з човна в холодних гірських озерах і річках, після вживання їжі і після переходу до 45-50 хв., в сутінках і вночі;

- пірнання в воду з містків, човнів, обривистих берегів, у невідомих місцях;

- купатися у водоймі поблизу гідравлічних споруд, гребель, шлюзів і дамб.

Правила техніки безпеки при проходженні багатоденного пішохідного походу:

1. Місце керівника в поході повинне забезпечувати йому зручність управління групою. Темп руху групи дорівнює темпу слабшого учасника.

2. Керівник має врівноважити сили туристів:

- різним навантаженням рюкзаків;

- періодичним висиланням більш підготовлених учасників вперед для розвідки і вибору місця привалу.

3. Режим переходу складає 40-50 хв., руху і 5-10 хв., відпочинку. В середньому туристи проходять по 15-25 км в день. Наростання навантаження повинно бути поступовим. Кілометраж в перші три дні слід не збільшувати, а денний перепочинок робити на 4-й день.

4. Під час руху туристи рухаються колоною по одній людині при інтервалі 2 м, щоб вчасно побачити природну перешкоду і швидко зорієнтуватись для її подолання.

5. На легких спусках крок туриста продовжується, на важких ділянках і підйомах – скорочується.

6. На складних ділянках шляху слабших учасників ставлять відразу ж за направляючим, щоб в разі необхідності вчасно надати допомогу.

7. Не допускається при русі, щоб туристи знаходились між собою на відстані, що виходить за межі зорового чи голосового зв'язку.

8. На складних і небезпечних ділянках керівник сам перевіряє їх прохідність і страхує всіх туристів поки група не пройде цю ділянку.

9. Легкопрохідні ділянки проходять за азимутом: густі ліси з підліском, пересічений рельєф, зарослі чагарників – по стежках.

10. На відкритих ділянках слід надавати перевагу пересуванню групи випуклими ділянками рельєфу, які безпечні від каменепадів і зсувів. Слід пам'ятати, що небезпека каменепадів зростає через 1-2 год., після сходу сонця і увечері, після його заходу.

11. При подоланні крутих схилів слід мати взуття з рифленою підошвою.

12. При підйомах черевик лід ставити на всю підошву, а не на носок, зберігати горизонтальне положення ступні.

13. При зтяжному підйомі рекомендується підніматись «серпантином» поперемінно то лівим, то правим боком до схилу поступово набираючи висоту. Необхідно слідкувати, щоб туристи не йшли один під одним, так як можливі зриви каміння з-під ніг.

14. При русі вздовж трав'яного схилу, ступня ноги розташованої вище, ставиться на всю підошву впоперек схилу, а ступню іншої – повертаємо носком на певний кут донизу.

15. При спусках забороняється бігти. На більш крутих ділянках спускаються на напівзігнутих ногах.

16. У лісі чи чагарнику слід притримувати гілки, що зустрічаються на дорозі, щоб не вдарити того, хто йде позаду.

17. При русі в лісі куртка повинна бути з капюшоном, довгими рукавами з резинками.

18. Через завали, дерева які перегороджують стежки слід не перескакувати, а обережно переступати чи перелазити.

19. На рюкзаку і на одязі не повинно бути різних предметів, що «чіпляються» за гілки дерев.

20. На болоті туристи повинні рухатись, крокуючи з купини на купину. У кожного в руках повинна бути жердина, яка послужила б опорою чи засобом самостраховки при русі. Забороняється виходити на свангове болото.

21. При русі по болоту інтервал між учасниками збільшується до 5-8 м.

22. При подоланні річки через нестійкі кладки слід першому перейти досвідченому туристу без рюкзака з страховкою для організації надійної страховки інших членів групи.

23. Рух по колоді здійснюється по черзі. Поки один не закінчив проходження – інший не розпочинає рух.

24. Переправлятися через річку вбхід можна:

- після попередньої розвідки, на більш широкій і більш мілкій ділянці річки;

- тільки взутому. Кожен крок робити обережно, шукаючи ногою дно;

- під кутом, навкіс, проти течії річки;

- за допомогою жердини, якою опираються назустріч течії;

- групою в 3-4 чоловіки, ставши стінкою, щоб сильніші туристи були скраю, вище по течії;

- при допомозі страховочного шнура який закріплюється у туриста за обв'язку (страховочну систему) на спині;

- тримаючись за наведені поручні, пристебнувшись до них карабіном.

Турист, що переправляється знаходиться нижче поручнів відносно течії річки. Тіло для кращого опору води слід відкинути назад.

25. Небезпечні ділянки, круті схили, обривисті береги річок, карнизи – туристи проходять з послабленими лямками на рюкзаку.

26. Рухатися при поганій видимості забороняється.

27. Вимоги до організації біваку:

- для встановлення намету вибирають рівну суху ділянку, захищену від вітру, бажано поряд з джерелом питної води. У місцях, де є комарі, намет розкладають на повітряних ділянках рельєфу. При вітрі намет слід ставити з розрахунку, щоб вітер дув у задню стінку;

- бівак розташовують вище за течією річки від населених пунктів, водопоїв худоби і бродів. У заповідниках і заказниках – у спеціально відведених місцях;

- починати організацію біваку не пізніше, як за 2 години до наближення темряви;

- ставити намети так, щоб вхід буз зорієнтований на відкрите місце до вогнища, відстань до якого 6-10 метрів;

- слід ґрунтовно закріпити розтяжки намету. Не допускати перекосів і провисання стінок;

- укомплектувати намети набором стійок, кілочків і водонепроникними накидками;

- забороняється розкладати намети в руслах пересохлих потоків, біля підніжжя високих скель, під карнизами, на конусах виносу, під сухими (гнилими) деревами, у гущавині хвойного лісу чи чагарнику.

Навчальне видання

**Куделіна Світлана Борисівна
Ніколаєва Олена Іванівна**

МОЛОДІЖНИЙ ТА НАВЧАЛЬНИЙ ТУРИЗМ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої
освіти спеціальності 242 «Туризм»

В авторській редакції